

Одамни қобилияти учун эмас, балки ўша қобилиятдан қандай фойдалана билгани учун қадрлаш керак.

Франсуа де ЛАРОШФУКА

Ma'rifal

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИГАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2001 йил 31 январь, чоршанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 9 (7308)

Самарқанд вилоятида оналар ва болалар йили муносабати билан ижтимоий соҳани қўллаш-қувватлашга бағишланган хайрия марфони бўлиб ўтди. Ўтган йили ташкил этилган шундай марфонда 60 млн. сўм маблағ тушган ва ундан таълим, соғлиқни сақлаш ва бошқа ижтимоий соҳаларда фойдаланилган эди. Бу йилги марфонда ҳам вилоятдаги турли ташкилоту муассасалар фаол қатнашди.

ТАРИХИЙ ЖАРАЁН ВА ТАҲЛИЛ

Биз бугун XXI аср ибтисодида яшаймиз. Шу боисдан ҳам мамлакатимизнинг ўтган сўнгги тўққиз йиллик тараққиёт йўлини тарихий нуқтаи назардан ўрганиш, амалга оширилган янгиланиш жараёнларини таҳлил қилиш шу куннинг долзарб масаласи. Негаки, мана шу тўққиз йиллик давр Ўзбекистоннинг дунё харитасида тўсатдан пайдо бўлган давлат эмаслигини кўрсатди. Айни пайтда ана шу қиска давр Ўзбекистоннинг дунё ҳамжамиятидаги ўрни нечоғлик аҳамиятга ва нуфузга эга эканлигини ҳамда янги асрда унинг келажаги қандай бўлишини ҳам белгилаб берди.

Маълумки, XX асрнинг сўнгги йилларида Ер юзидаги кўпгина минтақалар таҳликали кунларни бошдан кечирди. МДҲга аъзо бўлган Кавказorti мамлакатларида рўй берган воқеалар ёки Марказий Осиё мамлакатлари тинчлигига таҳдид солиб турган, неча минглаб аҳолининг ҳаётига зомин бўлаётган Афғонистон ва Тожикистондаги айрим ҳудудларда ҳали ҳам давом этаётган қонли урушлар XX асрнинг энг оғир асорати ва битиши қийин бўлган жараҳатларидан бири сифатида тарих саҳифаларига муҳрланиб қолди. Хўш, XX асрнинг

сўнгги йиллари Ўзбекистонда қандай кечди? Рўй берган воқеалар, жараёнлар ва уларнинг келиб чиқиш сабабларини кенгрок ўрганиш, илмий-назарий жиҳатдан таҳлил қилиш, хулосалар чиқариш тарихчиларимиз олдидаги муҳим вазифа бўлиб турибди.

80-йилларнинг охирида собиқ Иттифоқнинг таъназулга юз тутиши натижасида кўпгина миллий республикалар ўз тараққиёт йўлини танлаб, ўз давлати ва мамлакатини юксалиш сари бошладилар. Кўпгина иттифоқдош республикалар эса парокандалик ва сиёсий бошбошқоқлик гирдобига тушиб қолди. Соддароқ қилиб айтганда, ҳар ким ўзича иш кўрадиган, ҳар ким кўнгли тусганини қила оладиган бўлиб қолди. Бунинг оқибати эса нималарга олиб келганлигини кейинги ўн йил ичида Тожикистон, Чеченистон ва бошқа Кавказorti мамлакатлари мисолида кўриш мумкин.

Шу ўринда бир савол туғилади. Бизга қўшни бўлган мамлакатлар Тожикистон, Афғонистон ёки Кавказorti мамлакатлари нега қиргинбарот урушлар, терроризм, диний экстремизм ўчоғига айланиб қолди? Буни асосий сабаблари нимада?

Бунинг асосий сабаблари, биринчидан, мамлакат

рахбарияти томонидан ҳокимият жиловини мустахкам ушлаш олинмаганлигида бўлса, иккинчидан мамлакатда турли хил гуруҳбозликлар, ҳаракатлар, оқимлар секталарнинг вужудга келиши ва уларнинг ҳаракати «имконият» яратиб берилишидир. Ушбу иккинчи жиҳатни айрим сиёсатдонлар демократияга кенг йўл беришининг оқибати, деб ҳам баҳолайдилар.

Ўзбекистонда эса мустақиллик қўлга киритилганлигининг дастлабки кунлариданоқ ҳокимият қатъият билан ушлаб турилди. Мамлакат Президенти И.Каримов томонидан Ўзбекистоннинг ўз тараққиёт йўли белгилаб олинди. Ҳокимиятни қўлга олиш илнжида жазавага тушган айрим «демократ»лар ва диний ақидадарастлар фаолиятига ўз вақтида тинч йўл билан барҳам берилди.

Мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ Ўзбекистон суверен давлат ва жаҳон ҳамжамиятининг тенг ҳуқуқли субъекти сифатида ташқи сиёсат юритишда ва уни амалга ошириш йўлларини белгилашда бир қанча тамойиллар асос қилиб олинди. Бунинг нималарда кўриш мумкин?

Биринчидан, Ўзбекистон халқлар ва давлати (Давоми 2-бетда)

Собир Рахимов туманига қарашли академик С.Сирожиiddинов номидagi маътабнинг расм ва чизмачилик фани ўқитувчиси Наргиза Маждидова ўзининг изланувчанлиги, рассомчилик сирларини эринмай ўргата олиши билан ўғил-қизлар меҳрини қозона олди.

Суратда: изланувчан муаллима Н.Маждидова рассомчилик тўғрарида аъзолари орасида. Равиль АЛБЕКОВ олган сурат.

“ШУ АЗИЗ ВАТАН БАРЧАМИЗНИКИ”

Камолот—ёшлар интиладиган, етишиш лозим бўлган бир манзил. Турли феъл-атворга эга ёшларни бирлаштирадиган, юртсевар, маърифатпарвар, башариёт ва халқимиз томонидан эътироф этилган қадриятларни ардоқлаш руҳида тарбияловчи ташкилот “Камолот” жамиятида ўз ўрни ва маънавиятга, дастури ва истиқбол режаларига эга бўлмоғи керак. Президентимиз Ислам Каримовнинг “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати ташаббус гуруҳи билан учрашувда сўзлаган ушбу мавзудаги нутқи таълим муассасалари ходимларини, ўқувчию талабаларини фикрлашга, ўз истиқбол режаларини тузишга яна бир бор даъват этди.

Мухтабар Хусанова—Тошкент Давлат юридик институтини 3-хуқуқ факультетини 2-курс талабаси:

—Ёшлар, ҳоҳ Ўзбекистонда, ҳоҳ дунёнинг бошқа мамлакатларида бўлсин, тўлқинсифат куч. Юртбошимиз маърузаларидаги ҳар бир жумла замирида ёшлар турмуш тарзи, бугуни, келажаги ҳақида қайғуриш, куйиниш бор.

Дарҳақиқат, ёшлар—мактаб ўқувчилари, ўрта махсус, олий ўқув юрталари талабалари жамиятимизга том маънода сингшиб кетаётгани йўқ. Айнан ёшлар ҳаётида қайд этилаётган номақбул ҳолатлар шундан далолат бермоқда.

Ёшлар нимага қизиқишади, уларнинг хоҳишлари қандай? Бу масалага, менимча, умумий ёндашиш бўлмайди. Социологик тадқиқот усули, фикримча, бирорта ўқув юртида ҳам ўтказилмайди. Оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорлик янада кучайтирилиши керак.

Тақлифим: “Камолот” марказининг ҳар бир гуруҳдаги вақилига бошқалар ҳавас қиладиган, чин дилдан интиладиган имтиёзлар белгиланса. Улар вақти-вақти билан рағбатлантириб турилса, ўйламанки, бундай фалоларга эргашувчилар кўпайиб, “Камолот” ўз номига яраша маънавиятга эга бўлади.

Хушнуд Назаров—Тошкент Консерваторияси “Камолот” жамоатчилик маркази раиси, бастиакор:

—Маълумки, бизнинг даргоҳ эл назарига тушган санъаткорларни ҳаётга, ижодга йўллаган. Агар ёшликни инсон умрининг эрта учун захира тўплайдиган даври деб оладиган бўлсак, ўқувчи, талаба-ёшларни ҳар жиҳатдан қўллаш-қувватлаш, мақсад сари йўналтириш лозим бўлади.

Марказ бир неча ихтисосликни бирлаштирувчи деканатлар билан ҳамкорликда ишлайди. Талаба Рустам Ортиқовга Германиядаги дамли чолғучилар халқро танловида иштирок этиб қайтишига марказ моддий ёрдам кўрсатди. “Еш бастакор” тадбирида муассислик қилдик. Шунингдек, Мирзо Уллубек тумани ҳокимлиги, халқро Қизил Хоч ваколатхонаси, Ирригация ва қишлоқ ҳўжалигини механизациялаштириш инженерлари институтини билан ҳамкорликда “XX асрга ОИТСиз муқаддас оила сари” тадбирини ҳам уюштирдик.

Ёшлар фаоллиги ошишига, менинг назаримда, замонавий технологияларнинг камлиги ҳам тўсиқ бўлаёттир. Бундан икки йил муқаддам консерваториямиз қошида экспериментал лаборатория-студия очиб гоёсини илгари сургандим. Лекин ҳомий топиш мушкул бўлди.

Ёшлар санъатни севади, куй қўшиқ ва рақс улар ҳаётининг бир бўлаги. Шундай экан, санъатни ривожлантириш омили бўлган ҳар қандай восита ва амалларга эътибор қаратишимиз даркор.

Камолиддин Жўрабев—ХТВ “Маънавият ва қўшимча таълим” бошқармаси мутахассиси:

“Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати тузилиши айни муддао бўлди. Бизда ғалати бир одат бор. Кимдир тепадан ташаббус кўтариб чиқса, ушундан кейин иш бошлаймиз. Ҳа, шундай қилиш керак, деб айюханнос кўтарамиз. Аслида эса ташаббус куйдан юқорига чиқса, ривожланиш бўлади. “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати билан бевоқиф ҳамкорликда ишлаймиз. Шунинг учун бугунги кунда Президентимиз таъкидлаб айтганларидек, ёшлар ўртасида бўлимиз пайдо қилмаслик учун қўлимиздан келган ҳаракатни қилишимиз, мактабларда, мактабдан ташқари таълим муассасаларида ҳаракатининг доимий давом этишини таъминлашимиз лозим. Қилинадиган ишлар кўп. Фақат бу ишларга мактабдан тортиб, юқори ташкилотлар мутасаддилари ҳам масъулият билан ёндашишлари, ёшларга амалий ёрдам бериши керак.

JUMLADA JAHON

• 29 январь куни бўлиб ўтган Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгашининг навбатдаги ййгилишида Кенгаш аъзолари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси кўмиталари ва комиссиялари қонунчилик ҳамда назорат-таҳлил фаолиятининг жорий йилига мўлжалланган режаси лойиҳасини муҳокама этдилар.

• Тошкентдаги “Илҳом” театрининг кўргазмалар залида мусаввир Отахон Оллабергеновнинг шахсий кўргазмаси очилди.

• Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича Республика мувофиқлаштирувчи кенгашининг ййгилишида 2000 йилда бу борада олиб борилган ишлар якунлари кўриб чиқилди ва 2001 йилда кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришнинг устувор йўналишлари белгилаб олинди.

• Хиндистоннинг Гужарат штатида юз берган кучли zilзила оқибатида ҳалок бўлганлар сонини 20 минг кишига етди, 50 мингдан ортик киши турли даражада тан жараҳати олди.

• Ўтган шанба куни Мисрнинг Табе шаҳрида Исроил-Фаластин музокаралари яна натижасиз туғди.

• Япония ташқи ишлар вазири Иохэй Коно АКШ Давлат котиби Колин Пауэлл билан учрашди.

• Хорватияни Босния ва Герцоговина билан туташтирувчи темир йўл алоқаси тўққиз йили йиллик танлашдан сўнг қайта тикланди.

• Россия ҳукумати 2001 йилда Чеченистон Республикасининг иқтисодий ва ижтимоий ҳаётини қайта тиклашга қаратилган Федерал дастур лойиҳасини маъқуллади.

• Ўтган ҳафта Бразилияда ижтимоий муаммолар бўйича биринчи жаҳон форуми очилди.

БАРЧА АРДОҚЛАСИН ОНА-ВАТАНИН

Ҳамза туманидаги мактабларда ўтказилган очик дарслар мундарижаси асосан ана шу фикр тизарида жипслашди

Жорий ўқув йилининг III чорагидан бошлаб, илм масканларида “Миллий истиқлол гоёиси: асосий тушунча ва тамойиллар” фани ўқитила бошлади. Хўш, ўқувчиларнинг мазкур фани чўқур ўзлаштиришларида қандай омилларга таянилади? Дарслар самарадорлигини таъминлаш учун жараёнда асосан нималарга эътиборни қаратиш зарур? Таърибли, илгор ўқитувчилари мавжуд бўлган таълим муассасалари таърибалари қай йўсинда тарғиб этилади? Умуман, услубий ва тарбиявий ишларни тақомиллаштириш борасидаги тадбирларда қайси йўналишлар камраб олинади? Тошкент шаҳар Ҳамза туманидаги 216-тарих фанига ихтисослашган мактабда ўтказилган “Миллий истиқлол гоёиси — халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончидир” мавзудаги семинарда ана шу каби масалалар ҳақида фикр юритилди.

Семинарда Ҳамза тумани ХТВ мудири Мирсардор Алимов миллий истиқлол гоёиси, мактаб, оила ва маҳалла ҳамкорлиги концепцияси ҳақида сўзлаб, туман ХТВнинг шу асосдаги вазифаларига атрафлича тўхталди.

Таърибали ўқитувчи Мавжуда Вохидова эса “Ёшларда юртга меҳр, халққа ҳурмат ва эътиқод миллий истиқлол гоёсини сингдиришда шаклланди” мавзусидаги маърузасида она-юрт, фахр, гурур каби туйғуларни тўғрисида гапириб,

дарсларда қадрият, урф-одат ва анъаналарнинг ўрни алоҳидалигини таъкидлаб ўтди.

Семинарнинг амалий қисмида туманининг илгор муаллимлари “Миллий истиқлол гоёиси ва маънавият асослари” дарсларини олиб боришди. Жумладан, 67-мактаб ўқитувчиси Мавжуда Обидованин “Миллий истиқлол гоёиси тушунчаси”, 152-мактаб ўқитувчиси Манзура Ақромованин “Ҳадис сабоқлари” (9-синф), 152-мактаб ўқитувчиси Валентина Кузнецованин “Миллий ўзликини англашнинг шаклланиши” (6-синф), 145-мактаб ўқитувчиси Ирина Штананин “Миллий истиқлол гоёиси ва миллий мафкура”, 30-мактаб ўқитувчиси Татьяна Конишеванин “Курьон — муқаддас китоб” (9-синф), 231-мактаб ўқитувчиси Флора Ҳасанованин “Ватан туйғуси — муқаддас” (5-синф), 244-мактаб ўқитувчиси Матлаб Қўлдошеванин “Мен нечун севаман Ўзбекистонни” (11-синф) мавзудаги дарсларни мулоқот усулида олиб борилиб, баҳс-мунозараларга бой тарзда ўтди. Улардаги асосий фикрлар “Барча ардоқласин она-Ватанин”, “Бағрингизга босинг Ватан сўзини” маъносидagi мазмун-моҳият теваридада жипслашди.

Шу куни футболга ихтисослаштирилган мактаб-интернатда ташкил этилган “Соғлом

мухитда — соғлом авлод”, 244-мактабда ўтказилган “Отам, онам ва мен” деб номланган спорт мусобақаларига ота-оналарнинг ҳам жалб этилгани бизни қувонтирди. Айниқса, бизда 282-мактабда уюштирилган А.Назаров номидаги маҳаллага қарашли “Чақмоқ” (230-мактаб) гуруҳи ҳамда “Донишманд маҳалласининг “Маҳалла ёшлари” гуруҳлари ўзаро беллашуви катта таассурот қолдирди. Гуруҳлар саҳнада ўз маҳалласи тарихини чўқур биҳишларини, у ерда қандай йўналишда ишлар олиб борилаётганини, муаммолар эса баҳамжихатликда ечилаётганини намойиш қилишди. Асосийси, мазкур беллашувга ота-оналар билан биргаликда маҳалла оқсоқоллари, хотин-қизлар кенгаши аъзоларининг ташири буюрганликлари эътиборли бўлди.

—Туман халқ таълими бўлимининг асосий вазифаларидан бири мактаб, оила ва маҳалла ҳамкорлиги концепциясининг амалга оширилишини таъминлашдан иборатдир, — деди Ҳамза тумани ХТВ мудири М.Алимов. — Ҳозир бу борадаги ишларни яна-да жонлантириш устида изланаямиз.

Курбонбой МАТҚУРБОНОВ

ТАШАББУС ГУРУҲИ ТУЗИЛДИ

Ўзбекистон Миллий матбуот марказида “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати ташаббус гуруҳининг ййгилиши бўлиб ўтди. Унда мамлакатимиз Президентини Ислам Каримовнинг мазкур гуруҳ аъзолари билан учрашувда сўзлаган нутқидан келиб чиқадиган вазифалар муҳокама этилди.

Сўзга чиққанлар Юртбошимизнинг нутқи жойларда кунт билан ўрганилаётгани, қизгин баҳс ва мунозаралар уйғотаётганини таъкидладилар. Мамлакатимизда ёшлар ҳаёти ва ижтимоий фаолияти билан боғлиқ бир қатор муаммолар ўз ечимини кутмоқда. Мустақил ҳаёт остонасида турган ёшларнинг бошини қовуштириш, эзгу мақсадлар йўлида бирлаштириш, уларнинг орзу умидлари ва дунёқарашини ўрганиш, қўллаб-қувватлаш, миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида қонил инсон этиб тарбиялаш, ўз салоҳиятига тўғри баҳо бериши ва ис-

теъдодини рўёбга чиқариши учун зарур шароит яратишни даврининг ўзи тақозо этмоқда.

Анжуманда ана шундай кенг қамровли масалаларни ҳал этишга даъват этилган ижтимоий Ҳаракат ташаббускор гуруҳининг таркиби тасдиқланди. Унинг раҳбари, ўринбосарлари, котиби сайланди. «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракатининг Низоми ва Дастури лойиҳалари муҳокама этилиб, асос учун қабул қилинди. Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва барча вилоятлар ёшлар ўртасида Дастур ва Низом лойиҳалари муҳокамасини ўтказиш, билдирилган тақлиф ва мулоҳазалар асосида янада тақомиллаштириш бўйича ишчи гуруҳининг таркиби тасдиқланди. Ййгилишда, шунингдек ижтимоий Ҳаракатнинг иш режаси муҳокама қилинди ва тасдиқланди.

(ЎЗА)

НАВОИЙНИНГ БАДИИЙ ТИЛИ ВА ЗАМОНАМИЗ

Туркий тиллар, шу жумладан ўзбек тили қадимги туркий тилнинг бўлини натижасида келиб чиққан. Қадимги туркий тил дастлаб қабилаларнинг тилларидан шаклланган. Турк антропологик унсурини милоддан олдинги 1-мингйилликларнинг ўрталарида келиб чиққан.

Турк ҳоконлигида (VI-VII асрларда) қулчилик ўрнида феодал муносабатлар пайдо бўла бошлади. Ҳозирги ўзбекларнинг ўша даврдаги аждодлари ҳам шу ҳоконликка кирарди. Араб истилоси шундан сўнг, 674 йилдан бошланган, араб тили дин ва фан тили, расмий тил ҳисобланди. Жуда кўп арабча сўзлар қадимги туркий тил ва эски ўзбек тилига киритилди.

IX-X асрларда араблар ҳукмронлиги туғди, сомонийлар сулоласи бошланди ва форс тили расмий тилга айланди. Қадимги туркий тил ва эски ўзбек тилига жуда кўп форсий сўзлар киритилди.

XIX асрнинг 70-йилларидан Россия Ўрта Осиёни босиб олди. Шундан кейин рус тили расмий тил бўлди, бошқа тилларга катта салбий таъсир ўтказди. Халқ тилига асосланган янги типдаги адабий тилини ҳосил этишда жа-

дидлар фидойилик қилдилар.

Ҳозирги тилшунослар Навоийнинг адабий тилига баҳо бериб дейдиларки, улуг мутафаккир ўзигача бўлган тилнинг доирасини кенгайтирди, Навоийгача бўлган адабий тил бу даражада эмас эди. Шоир ўзбек тили имкониятлари араб ва форс тиллари имкониятларидан сира кам эмаслигини ҳар жиҳатдан исботлади. Бунини шоир томонидан форс тилидан ўзбек тилига таржима қилинган но-

Navoiyni o'rganamiz

дир асарлар ҳам яққол кўрсатди. Навоий тили кенг қўламлидир, у ўз даврининг тил маромини ҳосил қилди, бу маром кейинги даврларда ҳам деярли ўзгармади. Аввал ҳам, кейин ҳам тилга ҳеч ким Навоийчалик хизмат этмаган. Навоий тилдаги лаҳжаларни бирлаштирди, турличаликни йўқотди, тарқоқликни тугатди.

Аммо бу қараш Навоийнинг бадиий тилига берилган баҳо эмас. Навоий адабий ва бадиий тилини қайта ишлади, унга янгида, оҳорли сайқал ва жило берди, ўзига хос, алоҳи-

да, етуқ услуб яратди, жаҳон адабиёти ҳазинасига қўшила оладиган ноёб асарлар ёзди, шу орқали ўз бадиий тилини ҳам жаҳоншумул қилиб қўйди, буюк шоир тили фалсафий, Фарҳод тили — мардона, Мажнун тили — ҳазин, Баҳром тили — кескин, Искандар тили — доно. Навоийнинг бадиий тили генерал даҳо шоир тилидир. Донишмандона, истеъдод тили. Унда обрзлилик, романтизм усулига кўра, кучли, ўткир, сербўёқ; шеърини нутқ — арузга асосланган, маҳзун, чарҳланган, нақшин, тақрорланмас, ўзига хос, ҳашаматли, серқирра, сиқик, оҳорли, янгиланган. Қисман аънаванавийлик юксак маҳорат ва янги санъатлар билан безанган, таъсирдор, ўйлашга ўргатувчи, ҳиссиётли ва ҳаяжонли, китобхонни тўлқинлантиради. Ўзбек бадиий тили ҳеч қайси шоир бадиий ижодида Навоий бадиий тиличалик нафис, бой ва гўзал эмас. Бу тил маълондо Луфтиний қойил қолдирди, улуг Абдурахмон Жомийни, олим Давлатшоҳ Самарқандийни мафтун қилди.

(Давоми 3-бетда)

